

Vega kommune

HANDLINGSPLAN

FOREBYGGING OG BEKJEMPELSE AV SEKSUELLE OVERGREP OG VOLD I NÆRE RELASJONER

Du ser det ikke før du tror det!

- Inga Marte Torkildsen

Innhold

1 INNLEDNING	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Avgrensninger i planen.....	4
1.3 Mål.....	5
Delmål - forebygging og håndtering.....	5
Forventede nytteverdier	6
1.4 Begrepsavklaringer	6
1.5 Lovgivning - styrende og overordnede dokumenter.....	7
2 KUNNSKAP OM SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN OG UNGE	8
2.1 Symptomer hos barn og unge utsatt for vold og seksuelle overgrep	8
Skjematisk oversikt over symptomer	9
Fra fødsel til 1 år:.....	9
Fra 1-5 år:	9
Fra 5-12 år:	9
Ungdommer - gutter:	10
Ungdommer - jenter:.....	10
3 HANDLING, SAMHANDLING OG OPPFØLGING	11
3.1 Fagperson	11
3.2 Privatperson	13
Hva kan du gjøre feil?.....	13
3.3 Hvordan samtale med barn og unge utsatt for vold og seksuelle overgrep	14
3.4 Oppfølging av <i>voldsutsatt</i> og pårørende.....	15
Lokale samarbeidsinstanser:	15
Tjenester på Helgeland og i Nordland:.....	15
3.5 Oppfølging av <i>voldsutøver</i> og pårørende	16
Lokale samarbeidsinstanser:	16
Tjenester på Helgeland og i Nordland:.....	16
4 TILTAK	17
5 KILDER.....	20
6 TELEFONNUMMER	20

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

I følge den nasjonale handlingsplanen «Et liv uten vold» 2014-17 er vold i nære relasjoner et betydelig samfunnsproblem. Dette fører blant annet til nedsatt folkehelse i befolkningen, skaper utrygghet og kan medføre helseskader samt tap av velferd. Problemene begrenser også den enkeltes livsutfoldelse og mulighet for aktiv samfunnsdeltakelse. Vold er straffbare handlinger i strid med norsk lov og grunnleggende menneskerettigheter.

I tillegg til store konsekvenser for den enkelte, viser Meld. St. 15 til en samfunnsøkonomisk analyse fra 2012 som anslår at vold og overgrep koster det norske samfunnet milliarder av kroner i form av:

- Økte hjelpetiltak i skolen
- Fysisk og psykisk helsehjelp
- Barnevernstiltak
- Hjelp fra krisesenter
- Sosialhjelp
- Økt bruk av politiresurser

Vega kommune deltar i Fylkesmannen i Nordland sin satsing: «Vårres unga - vårres framtid». I kartleggingsrundene i 2012 og 2015 har det kommet fram at kommunen har behov for å sette fokus på artikkel 19 i Barnekonvensjonen «Vern mot overgrep». Kommunale tjenester som jobber med barn og unge ønsker mer kunnskap om å avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn, samt utarbeide verktøy for å forebygge at dette skal skje. Også barna trenger mer kunnskap om temaet.

I 2015 startet Redd Barna kampanjen: «Jeg er her» - der målsetningen er at:

- Voksne har kunnskap til å forebygge og avdekke seksuelle overgrep mot barn
- Arenaer der barn oppholder seg har handlingsplaner og beredskapsplaner for å forebygge, avdekke og håndtere seksuelle overgrep mot barn.
- Barn får opplæring i seksualitet, retten til å sette grenser og kunnskap om seksuelle overgrep.

På initiativ av sogneprest Caroline Hauglid-Formo satte Vega kommune i februar 2016 i gang arbeidet med å utarbeide handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep mot barn. Det ble opprettet en arbeidsgruppe bestående av sogneprest, helsesøster, kommunelege, rektor, barnehagestyrer, barnevernspedagog, psykiatrisk sykepleier, og erfaringskonsulent og leder av Vega Mental Helse som har jobbet fram utkast til planen.

I følge Drammen kommune sin veileder kan barn som utsettes for vold i nære relasjoner eller er vitne til dette, bli utrygge eller slite med å tilegne seg lærdom på grunn av store konsentrasjonsproblemer. Studier viser at 40 % av alle barn som blir utsatt for vold eller er vitne til vold, utvikler fysiske eller psykiske symptomer som de trenger hjelp for. Ved å forebygge, samt å oppdage vold, gis barna større trygghet, slik at de får større læringsutbytte både i barnehagen og skolen, samt bedre oppvekstvilkår.

KOSTRA er SSB sin database som forteller om kommuners og fylkeskommuners virksomhet. Vega kommunes KOSTRA-tall for 2016 sier at barnevernstiltak og sosialhjelpsmottakere har en prosentvis nedgang, men at utgiftene likevel øker som følger av generell prisvekst. I Vega kommunes årsmelding for 2016, fremgår det at de økte utgiftene i hovedsak går til utbetalinger av lønn og pensjon.

I arbeidet med planen er det brukt nettsidene til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Det er blant annet brukt Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep (SMISO), Landsforeningen mot seksuelle overgrep (LMSO) og andre kommuners handlingsplaner som kilder.

Kommunen har videre fått økt sin kompetanse om temaet ved å ha organisert og gjennomført en fagdag med foredragsholdere fra LMSO høsten 2016 for alle kommunalt ansatte og de organisasjoner i kommunen som er i kontakt med barn og unge. Dagen etter holdt de foredrag for skoleelevene. Personalet ved Vega barne- og ungdomsskole har også fått undervisning om temaet av SMISO Nordland. Skolen utarbeidet i etterkant en egen handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep.

1.2 Avgrensninger i planen

Planen vil fokusere på barn, unge og unge voksne (0-25 år), med mantraet «Trygge barn med voksne som ser».

Planen skal være et oppslagsverk til i hovedsak kommunalt ansatte for hvordan de skal gjenkjenne tegnene på overgrep, hvordan de skal takle å være den voksne personen et barn åpner seg for og støtter seg til, og hva de skal gjøre med informasjonen barnet gir. Planen vil også kunne fungere som et verktøy på samme vis for ledere innen fritidsaktiviteter for barn og unge på Vega. I tillegg vil den sette temaet på dagsorden for lokalpolitikere, og være tilgjengelig for innbyggerne.

Det ble søkt om prosjektmidler fra Fylkesmannen i Nordland, der søknaden presiserte at dette var en plan for barn og unge. I arbeidet med planen har vi i midlertid sett at flere områder kunne dratt fordel av å ha en plan, som for eksempel eldre, funksjonshemmede og innvandrere. Derfor vil Vega kommune ha planer for andre grupper på agendaen frem i tid.

Planens målgruppe er mennesker som jobber med barn, overgrepsutsatte, og de som begår overgrep mot barn. Planen inneholder tiltak for forebygging, avdekking og oppfølging.

Tiltakene begrunnes ut fra tre ulike mål:

1. Samfunnsorienterte mål som sier at Vega skal være et åpent, trygt og opplyst samfunn som beskytter barn og unge mot vold.
2. Organisatoriske mål som sier at tjenesteapparatet skal bli sterkere, og oppnå høyere kompetanse på å forebygge, avdekke, samt prioritere arbeidet med personer som ikke bare utsettes for vold, men også personer som utsetter andre for dette.
3. Brukerorienterte mål som begrunnes ut fra lettere tilgang til hjelp, lavterskeltilbud, bevisstgjøring, samt at barn lærer å sette grenser.

1.3 Mål

Hovedmålsettingen for Vega kommunes handlingsplan er å trygge barn med voksne som ser ved at kommunen jobber systematisk for å forebygge og avdekke vold og seksuelle overgrep mot barn. Ett formål med planen skal være en utredning av dagens situasjon for voldsutsatte barn, beskrive innsatsområder og målsetninger, samt beskrive konkrete tiltak som kan bidra til at målene nås. Et annet formål er at de på en enkel måte får kontakt med hjelpetilbudet, får informasjon om behandlingstilbud når det er nødvendig, samt hjelp til å styrke egen livssituasjon. Med andre ord, riktig hjelp til riktig tid.

Handlingsplanen skal styrke det helhetlige perspektivet, og være et viktig redskap for å planlegge og iverksette tiltak som sikrer samordning og kompetanse på tvers av sektorer og instanser. Planen fanger opp alle sektorer, og gjelder alle aktuelle områder der kommunen har helt eller delvis ansvar.

Planens hovedbudskap er at barn, unge og pårørende skal henvende seg til hjelpeapparatet. Derfor må hjelpeapparatet få økt sin kompetanse, slik at alle barn kan komme ut av en livssituasjon med vold og utrygge relasjoner.

Det er ønskelig at planen skal omhandle lokale forhold og nasjonale føringer, samt alle typer vold. Dette er vold som ikke bare begått av familiemedlemmer, men også andre kontakter den overgrepsutsatte måtte ha som, eksempelvis:

- Klassekamerater
- Idrettsledere
- Eldre ungdommer
- Nettvenner, tillitsforhold og kontakter via sosiale medier og nettpill

Delmål - forebygging og håndtering

Avgrensingene i planen gjenspeiles i handlingsplanens delmål. Den skal hjelpe til med å forebygge og håndtere seksuelle overgrep mot barn ved at kommunen forpliktes til:

- å gi barn og unge informasjon og opplæring om seksuelle overgrep
- å gi ansatte god kunnskap om kjennetegnene på at barn utsettes for seksuelle overgrep og om skadene det medfører
- å gi ansatte kompetanse til å avdekke seksuelle overgrep, og hjelpe de barna som blir utsatt
- å holde temaet varmt, jevnlig bruke kurs, øvelser og fagdager
- å utarbeide og gjennomføre holdningskampanjer, og tilby informasjon til innbyggerne om seksuelle overgrep mot barn - også på internett
- å engasjere og involvere fritidsarenaer

De overnevnte punktene omfatter både helsetjenesten, barnehager, skoler og fritidsarenaer og de delene av kommunen som har kontakt med barn. Vega kommune har også formalisert og forpliktet samarbeid med andre etater relatert til fagområdet, noe som vil være nyttig for resultatet av arbeidet.

Forventede nytteverdier

Det forventes at handlingsplanen gis følgende nytteverdier:

- Vega kommune som et åpent, trygt og opplyst samfunn
- Barn og unge beskyttes mot vold
- Et godt tjenesteapparat med høy kompetanse på å forebygge, avdekke og følge opp personer som utsettes for vold og overgrep
- Lavere terskel for å si fra og søke hjelp
- Lære barn tidlig å sette grenser

1.4 Begrepsavklaringer

Det finnes ulike definisjoner på hva som kan forstås som vold. Det forstås på bakgrunn av målgruppe, handlinger, intensjoner, legitimitet eller virkning av vold, samt spesifikt ut fra kjønn og alder. En kan derfor si at begrepet gis sammenheng vedrørende hvilken situasjon det brukes.

Røyken kommune har i sin plan listet opp følgende:

- Fysisk vold: For eksempel slag, spark, dytting, lugging, osv
- Psykisk vold: For eksempel trusler, ydmykende ord, kontroll, nettovergrep, isolering, degradering, osv
- Materiell vold: For eksempel å ødelegge møbler, slå i vegger, kaste gjenstander, osv
- Seksuell vold: For eksempel aggresjon eller trusler for å oppnå sex, seksuell trakassering, voldtekt, osv
- Latent vold: Den makten som ligger i muligheten for ny vold som gjør at de er utsatt for eller vitne til, vold konstant er på vakt

Verdens helseorganisasjon, WHO, definerer vold som *"forsettlig bruk av eller trussel om fysisk makt eller tvang rettet mot en selv, andre enkeltpersoner eller en gruppe. For å regnes som vold må handlingen resultere i, eller ha høy sannsynlighet for å resultere i død, fysisk eller psykisk skade eller mangelfull utvikling."* (WHO, 2002)

Den norske **psykologspesialisten Per Isdal** som stiftet organisasjonen Alternativ Til Vold, skriver at *"Vold er enhver handling rettet mot en annen som gjennom at denne handlingen skader, skremmer, smerter, eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutter å gjøre noe den vil."* (Per Isdal 2000. Meningen med volden.)

I **straffelovens § 219** er forståelsen av nære relasjoner avgrenset til kjernefamilien eller oppadgående eller nedadgående slektslinjer, men kan også innebære en person som inngår i husstanden eller som vedkommende har et familiært og emosjonelt forhold til.

Denne planen fokuserer på vold i nære relasjoner, men vi begrenser det ikke til husstanden eller familien. Det er fordi det er flere viktige tillitspersoner i et barns liv som lærere og fritidsledere, men også nettvener som med kriminelle hensikter har klart å lage et tillitsforhold til barnet.

1.5 Lovgivning - styrende og overordnede dokumenter

Lovgivningen om vold vedrørende «vold i nære relasjoner» sees under ett, da dette er punkter som går i hverandre.

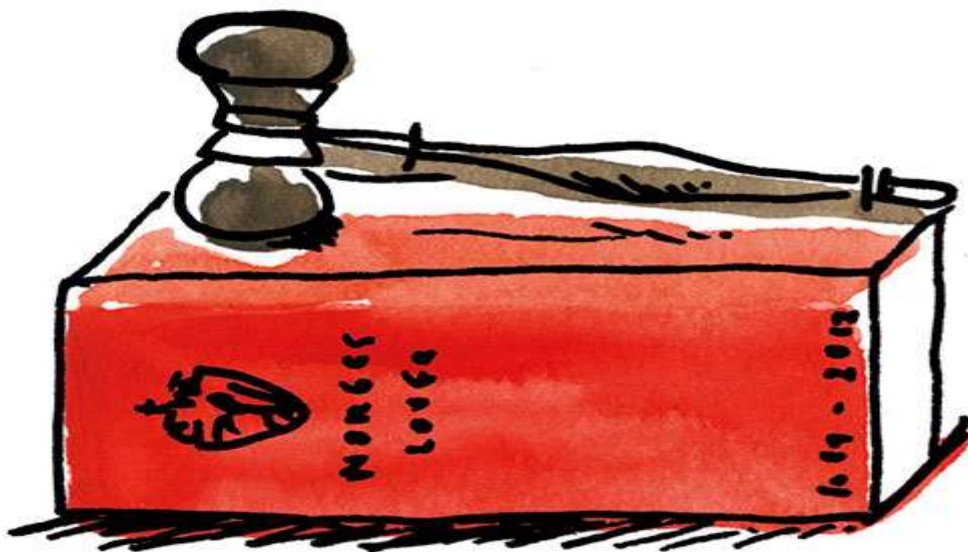
I 1999 la regjeringen Bondevik fram handlingsplanen «Vold mot kvinner». Planen markerer starten for at tabuer og temaer ble satt på dagsorden, og ny plan ble laget hvert fjerde år. Handlingsplanen «Vendepunkt» gjaldt for 2008-2011. Et av målene for Vendepunkt var å drøfte tilbudet til ofrene for vold i nære relasjoner opp mot den politiske samarbeidskompetansen i kommunene, og var viktig for å få utarbeidelsen av handlingsplaner på dagsorden i kommunene for å kunne gi voldsutsatte et forsvarlig tilbud. Det er laget flere planer siden den gang, hvorav den siste gjeldende fra 2014-2017 heter «Et liv uten vold». Kommunene er ikke pålagt å ha en plan, men blir tydelig oppfordret til det.

De sentrale lovverkene er sosialtjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven, krisesenterloven, barnevernsloven og straffeloven. Videre er også forvaltningsloven sentral når det gjelder veilednings- og støtteansvaret i kommunen.

Sosialtjenestelovens § 3 og barnevernlovens §§ 3-2 og 3-3 skal medvirke til at den voldsutsatte blir ivaretatt av kommunen og andre offentlige organer, og oppfordrer til samarbeid med andre deler av forvaltningen, i tillegg til frivillige organisasjoner. Inn i de overnevnte lovene gjelder også temaene lovfestet opplysning, råd og veiledningsplikt, samt lovfestet krav om individuell plan. Formelle bestemmelser for samarbeid styres av regelverket for fagpersoner rundt taushetsplikt, meldeplikt/opplysningsplikt, avvergeplikt, anonymitet og samtykke. Avvergeplikten gjelder for alle. Enhver må ha mot til å tro det de ser, ta magesfølelsen på alvor, og hjelpe den utsatte.

Hva gjelder taushetsplikten og avvergeplikten, er følgende beskjed fra straffelovens § 196 viktig for fagpersoner: Avvergeplikten går foran taushetsplikten! Å unnlate å avverge er straffbart. Hvis man tror at det er sikkert eller mest sannsynlig at en straffbar handling vil bli eller er begått, har man som fagperson plikt til å avverge ved å varsle om hva man vet. Dette er for å hjelpe den utsatte, sikre skadestedet og for å hindre skade i å fortsette eller forverre seg.

Ytterligere info om temaet finnes på nettsiden dinutvei.no

Illustrasjon: Inga H Sætre

2 KUNNSKAP OM SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN OG UNGE

2.1 Symptomer hos barn og unge utsatt for vold og seksuelle overgrep

– Du ser det ikke før du tror det

«Noe av det vanskelige og krevende er å se, plukke opp, og forstå signaler barn og unge gir når de er utsatt for vold, er vitne til vold og/eller utsatt for seksuelle overgrep. Det tar i gjennomsnitt 17 år før et menneske klarer å fortelle at en har blitt utsatt for vold»

(I. M. Thorkildsen, 2015. Du ser det ikke før du tror det).

Dette sier oss noe om hvor vanskelig det er for de utsatte, spesielt små barn, å få den hjelp de trenger. Dette gjør at vi er helt avhengig av modige og trygge voksne medmennesker og fagpersoner som ser, og som tør å ta ansvar for det de ser. Det handler ikke om at en trenger å vite absolutt alt innen fagområdet, det aller viktigste er å ha mot til å tenke tanken om og muligheten for at barn og unge faktisk blir utsatt for overgrep, og at det faktisk kan være noen i ens eget nærmiljø som er voldsutøver. Ubehaget som medfølger å varsle om overgrep, hindrer ofte folk fra å anerkjenne hva de ser, forhøre seg, og melde i fra.

Over de neste to sidene er det limt inn en skjematisk oversikt hentet fra Stine Sofies Stiftelse sine nettsider. Den er et fint verktøy for å oppdage vold i nære relasjoner, og gir innsikt i hva som *kan* være barns symptomer fordelt på aldersgrupper. Oversikten kommer fra en veileder som jevnlig blir oppdatert av stiftelsen, og gir fylldig informasjon om barn som volds ofre.

Finn veilederen her: stinesofiesstiftelse.no → Juridisk bistand

1 Illustrasjon: Svein Nyhus

Skjematisk oversikt over symptomer

Fra fødsel til 1 år:

Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
<ul style="list-style-type: none"> - Angst - Spenning - Traumatisering - Hyperaktivering 	<ul style="list-style-type: none"> - Manglende respons - Forsinkelser i utviklingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Gråt - Skader seg lett - Forstyrrelser i søvnrytme - Fordøyelsesproblemer

Fra 1-5 år:

Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
<ul style="list-style-type: none"> - Frykt - Angst - Lett frustrert - Sint - Frykt for utøver - Tvilende - Føler seg splittet mellom foreldre - Føler seg maktesløs - Sårbar - Lav selvtillit 	<ul style="list-style-type: none"> - Lett distraert - Vanskelig å fokusere - Lav impuls kontroll - Forsinket utvikling 	<ul style="list-style-type: none"> - Slår seg vrang - Kopierer utøvers adferd - Enurese/enkoprese (=ufrivillig vannlating/manglende evne til å holde på avføring) - Utagering - Knuser leker - Beskyttende overfor yngre søsken - Beskyttende overfor mor, vil være hjemme - Nervøse vaner - Manglende respekt for kvinner - Frykt for menn

Fra 5-12 år:

Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
<ul style="list-style-type: none"> - Gråter lett - Uorganiserte følelser - Problemer med tillit - Desperasjon - Håpløshet - Manglende empati - Sinne mot foreldre - Sinne mot seg selv 	<ul style="list-style-type: none"> - Spesifikke lærevansker - Selvmordstanker - Manglende struktur og fokus - Prøver å være mer voksen - Overdrevent ansvarlig - Manglende ansvarsfølelse 	<ul style="list-style-type: none"> - Prøver å være i kontroll - Hæverk - Voldsommere - Utageringer - Seksualisert adferd - Rømme hjemmefra - Perfeksjonisme - Manglende grenser/evne til grensesetting - Vold mot utøver - Selvskading - Slåss

Ungdommer - gutter:

Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
<ul style="list-style-type: none"> - Følelse av hjelpeløshet og skyld - Tilbaketrekning - Skamfull og flau - Har ikke venner - Deprimert - Trenger kontroll 	<ul style="list-style-type: none"> - Problemer med å holde fokus - Problemer med å flytte fokus - Dropper ut av skolen - Tenker at vold er ok i parforhold - Tradisjonelle maskuline verdier - Selvmordstanker 	<ul style="list-style-type: none"> - Bruker vold som mestring - Rusmisbruk - Antisosial adferd - Utagering - Problemer med relasjoner - Vold mot utøver - Seksuelle problemer - Selvskading

Ungdommer - jenter:

Emosjonelt	Kognitivt	Atferdsmessig
<ul style="list-style-type: none"> - Problemer med tillit - Hater eller legger skylden på mor - Sterkt ønske om å bli beskyttet - Føler spenninger og rastløshet - Føler seg hjelpeløs og uten håp - Forvirrede kjønnsroller - Føler skyld og skam - Blir emosjonelt nummen - Deprimert 	<ul style="list-style-type: none"> - Problemer med oppmerksomhet - Dropper ut av skolen - Manglende selvforståelse - Grenseløs - Personlighetsproblemer 	<ul style="list-style-type: none"> - Ikke i stand til å fungere hjemme - Ikke i stand til å fungere i relasjoner - Rømmer hjemmefra - Rusmisbruk - Grenseløs seksualisert adferd - Tidlig graviditet - Spiseforstyrrelser - Ser etter sterk beskytter blant menn - Selvskading

NB! Husk at barn ikke nødvendigvis har symptomer selv om de har blitt utsatt for vold/seksuelle overgrep, og at barn kan utvise slik adferd uten at de har vært utsatt for vold/seksuelle overgrep. Listen over er ikke uttømmende. Det viktigste er våkne fagpersoner som må se det helhetlige bildet og gjerne observerer og følger med på barnet/den utsatte over lengre tid. Viktig å skynde seg sakte! Helse- og fagpersonell bør alltid inkludere vold og seksuelle overgrep som mulig årsak før det settes en eventuell diagnose som for eksempel ADHD. Det er viktig å tørre å stille de vonde spørsmålene hvis en mistenker at adferden kan skyldes påførte traumer.

3 HANDLING, SAMHANDLING OG OPPFØLGING

Når mistanken om at et barn blir utsatt for overgrep eller andre voldelige handlinger er til stede, vil det være ulikt hvordan man går frem for å varsle om dette, alt etter om man er offentlig ansatt eller privatperson. Det aller viktigste er at man tar egen bekymring på alvor og søker hjelp og støtte. Videre i kapitlet beskrives det hvordan man går frem for å sikre rett hjelp til barnet.

3.1 Fagperson

Handlingsplanen støtter seg til barnverntjenesten Sør- Helgeland sin håndbok for tverrfaglig samarbeid *Tverrfaglig handling for risikoutsatte barn* (2013), forkortet til TRU. I håndboken beskrives en fagpersons meldeplikt slik:

«Alle som arbeider i offentlig instanser og tjenester, eller som utfører arbeid for det offentlige, har meldeplikt til barneverntjenesten.

Meldeplikten vil si at du er pålagt å varsle barneverntjenesten dersom du blir kjent med forhold du tror vil kunne skade barnet/-ene eller ungdommen/-e sin helse eller utvikling. Meldeplikt gjelder selv om du har taushetsplikt. En offentlig melder kan ikke levere anonym melding til barnverntjenesten. Meldeplikten er personlig, dvs. at det er du som ansatt, eller utfører arbeid for det offentlige, har meldeplikt. Selv om du ikke når gjennom med din bekymring via interne rutiner, er du like fullt selvstendig ansvarlig for å melde (2013:7)».

Som fagperson kan man ikke velge om man skal melde bekymring, det er en plikt. Man har opplysningsplikt dersom barnverntjenesten etterspør informasjon.

De interne rutinene for Vega kommune er at en ansatt i offentlig sektor melder i fra om mistanke til sin nærmeste leder. Leder sender bekymringsmelding til barnverntjenesten. Når det er mistanke om vold eller overgrep skal foreldre/foresatte ikke informeres på forhånd om at det sendes bekymringsmelding. Dersom det er tvil om mistanken gir grunn til bekymring, kan leder ta kontakt med barneverntjenesten for en drøfting. Dette gjøres lettest ved å ta kontakt på barneverntjenestens akutt-telefon, **90 80 72 10**. Saken kan drøftes anonymt. Dersom det er fare for liv og helse, vold eller overgrep, skal politiet kontaktes på tlf: **02800**.

Statens barnehus Bodø anbefaler fagpersoner å følge denne veiledningen:

1. Vis interesse for hva barnet sier, vis at du tenker på og har omsorg for barnet. Bekreft barnet i situasjonen og gi rom for å fortelle gjennom:
  - Å vise positiv nysgjerrighet når barn viser oppførsel, tegner eller viser noe som vekker bekymring; "Hva mente du når du sa?" "Hva har du tegnet, kan du fortelle meg?" "Når du gjør slik, hva betyr det?"
  - Du kan også være direkte: "Når du gjør slik, eller sier det og det, så lurer jeg veldig på om du har opplevd noe vondt, vanskelig, flaut, skremmende..."
  - Eller si: "Dersom du opplever noe vanskelig, leit, skummelt, vondt kan du komme til meg og fortelle det".
2. Noter underveis, med dato og klokkeslett, situasjoner som vekker din bekymring. Dersom barnet forteller, skriv ned uttalelsene så ordrett som mulig. Noter barnets emosjonelle reaksjoner.
3. Ta uroen på alvor. Del uroen med nærmeste overordnet.
4. Vurder sammen med nærmeste overordnet: Retter mistanken seg mot foresatte? Bør du først drøfte bekymringen anonymt med politi eller barnevernstjeneste?
5. Dersom du er offentlig ansatt har du plikt til å gi opplysninger til barnevernstjenesten, uten hinder av taushetsplikten, når det er grunn til å tro at barnet blir mishandlet eller utsatt for omsorgssvikt. Lov om barnevernstjenester § 6-4.
6. Hold din leder orientert, drøft utviklingen underveis.
7. Hold fokus på barnet, slik at det blir møtt, sett, respektert, vist omsorg og får nødvendig beskyttelse.

Dersom nærmeste leder ikke deler bekymringen og ikke sender bekymringsmelding til barnevernstjenesten, men den ansatte fortsatt er bekymret, har den ansatte et selvstendig ansvar for å handle. Det er viktig å huske at mistanke er grunn god nok til å melde bekymring. Fagpersonen skal ikke fremskaffe bevis for om barnet blir utsatt for vold eller overgrep. Det er barnevernstjenesten sammen med politi som har ansvaret for å gjennomføre undersøkelser.

Statens barnehus har eget konsultasjonsteam som består av representanter fra politi, jurist, barnelege, barneverntjeneste, habiliteringstjeneste og Alternativ Til Vold. Disse møtes hver torsdag. Hit kan fagfolk henvende seg med spørsmål, bekymringer og få drøftet og reflektert rundt relevante problemstillinger.

Fagpersoner i offentlig sektor som jobber med barn og unge og deres familier anbefales å gjøre seg kjent med Barneverntjenesten Sør-Helgeland sin håndbok *TRU* for å få innsikt i organiseringen på Sør-Helgeland.

2 Illustrasjon: Svein Nyhus

3.2 Privatperson

Privatpersoner har et moralsk ansvar for å melde fra, men ikke et juridisk ansvar, slik offentlig ansatte har.

Med privatperson menes nabo, venn av familien, slektning, trener, leder for fritidsaktiviteter, innbygger i Vega kommune m.m.

Også som privatperson har man et ansvar for å melde i fra dersom man får mistanke om at et barn blir utsatt for vold og overgrep. Også her gjelder at man ikke skal fremskaffe bevis for sin bekymring før man melder i fra. Dersom man har en vond magefølelse, er det viktig å ta følelsen på alvor og søke råd og hjelp. Man skal ikke sitte alene med en slik bekymring. Man kan ringe anonymt til barneverntjenesten Sør- Helgeland sin akutt-telefon, **90 80 72 10**. Som privatperson kan man melde bekymring til barnevernstjenesten anonymt. Det vil si at foreldre/ foresatte ikke blir gjort kjent med hvem det er som har meldt bekymring.

Privatpersoner kan også kontakte helsetjenesten i Vega kommune for å diskutere sin bekymring og få råd og veiledning for hvordan håndtere det videre. Ta kontakt med legekantoret, **750 36 870**, eller helsestasjonen, **750 36 871**, på hverdager 09:00- 15:00.

Se også liste over telefonnummer på siste side.

Hva kan du gjøre feil?

Den største feilen du kan gjøre er at din bekymring ikke utløser handling for å undersøke hva uroen bunner i. Det er først når man trekker for raske konklusjoner om hva som er årsak til bekymringen eller går utover arbeidsplassens rammer for undersøkelse, at man kan komme til å handle uhensiktsmessig eller galt.

Kilde: Siri Søftestad (2005): Seksuelle overgrep. Fra privat avmakt til tverretattlig handlekraft. Universitetsforlaget.

3 Illustrasjon: Svein Nyhus

3.3 Hvordan samtale med barn og unge utsatt for vold og seksuelle overgrep

Åpenhet er helt essensielt når man skal oppdage overgrep og hjelpe den utsatte. Det er viktig å fremheve at det er trygge og kompetente voksne som har hovedansvaret for at et barn våger å fortelle - ikke barnet selv. Det er voksne, både foreldre og fagpersoner, som må tilrettelegge for en trygg arena hvor barn og unge blir lyttet til selv om de ikke forteller med tydelig, verbalt språk. Det er alle voksnes ansvar å være i stand til å møte et barn, som på sin måte forteller om en opplevelse som kan være vanskelig å se hvis man ikke tror det kan skje.

Den uforberedte samtalen - når barnet snakker for første gang:

1. Vær rolig. Vi må ta imot det barnet sier uten å vise at vi blir skremt eller tviler/ ikke tror på det som blir sagt.
2. Si at det var bra at barnet sa i fra om dette, og at dette må snakkes nærmere om senere.
3. Snakk med nærmeste leder/fagperson for å avtale hvem som skal ha den videre samtalen med barnet, og hvordan.
4. Fortell barnet at det var riktig at han/hun kom til deg. Barn trenger tydelig beskjed om at det er lov å snakke om det vanskelige som er skjedd.
5. Ikke lov barnet at dette blir en hemmelighet mellom dere. Forklar at du må si i fra til andre voksne for at det skal bli bedre. Fortell at vi vil hjelpe og at loven sier at vi MÅ hjelpe.
6. Skriv ned hva du selv og barnet sier. Dette er viktig for eventuell videre saksgang.
7. Still åpne spørsmål.
8. Gi barnet gode pauser – ikke avbryt – tål stillhet.
9. La barnet være ekspert på sin egen historie – gjenta gjerne det barnet forteller for å forsikre deg at det du har hørt stemmer overens med det som er blitt fortalt. Noen ganger må barnet oppfordres til å fortelle mer.
10. Si noe om at barnet er ikke alene, at du kjenner andre som har opplevd det samme, og at ingen barn burde oppleve noe slikt. Barn som opplever vold føler seg ofte ensomme og tror ofte at de er alene om å ha det sånn.
11. Fortell at det de voksne/utøver gjør, er utøvers ansvar ene og alene. Det er ikke lov å gjøre det de har gjort. Si at barnet ikke har gjort noe galt. Uansett hvor umulige barn er, er ikke dette lov. Det er aldri barns skyld eller ansvar!
12. Gjør oppmerksom på at det kan gå noe tid før noen snakker med mor eller far, men at du skal komme tilbake til barnet.
NB! Merk at hvis mor eller far er voldsutøver, så skal de **ikke informeres!**
13. Formidle til barnet at det alltid er velkommen igjen om han/hun trenger det.
14. Følg rutiner for kontakt/melding til barnevernet, politiet. Evt. innkalling til et koordineringsmøte med aktuelle samarbeidsinstanser. Se Barneverntjenestens *Håndbok for tverrfaglig samarbeid* - TRU

3.4 Oppfølging av voldsutsatt og pårørende

I saker hvor barn er utsatt for vold vil det alltid være behov for samarbeid og koordinering mellom ulike instanser og tjenester. Hvem som skal trekkes inn i den enkelte sak skal aktivt vurderes og avgjøres av Barneverntjenesten Sør- Helgeland.

Lokale samarbeidsinstanser:

- Vega barne- og ungdomsskole
- Vega barnehage
- Barnevernstjenesten Sør-Helgeland
- Vega Helsestasjons- og skolehelsetjenesten
- Vega legekantor
- Vega tannklinikk
- Legevakt
- Psykiatritjenesten i Vega kommune/psykiatrisk sykepleier
- Soknepresten i Vega
- Brønnøysund videregående skole
- NAV Vega
- Flyktningetjenesten i Vega kommune
- Politikontakten
- Interkommunalt konsultasjonsteam v/ psykologen i Brønnøy kommune

Tjenester på Helgeland og i Nordland:

- Hjelpetilbud for voldsutsatte barn og voksne v/**Familievernkontoret** i Mosjøen (avdeling i Brønnøysund)
- **Statens Barnehus Bodø** med avdeling i Mosjøen dekker hele Nordland. Barnehuset er et tilbud til barn, ungdom, samt voksne utviklingshemmede når det er mistanke om at de kan ha vært utsatt for eller vært vitne til vold eller seksuelle overgrep. Her skal det sikres en helhetlig og god kvalitativ behandling av barn opp til og med 16 år som har vært utsatt for overgrep eller vold. Barn skal komme hit å få den oppfølging de trenger på et sted. Statens Barnehus består av profesjonelle fagfolk som skal gi barn og pårørende, samt ansatte i den kommunale helsetjenesten, råd og veiledning.
- Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (**BUP**) Helgelandssykehuset. Avdeling i Brønnøysund - behandlingstilbud til barn som har vært utsatt for vold og overgrep.
- Voksenpsykiatrisk poliklinikk (**VOP**) Helgelandssykehuset. Avdeling i Brønnøysund. Behandlingstilbud til voksne som har vært utsatt for vold og overgrep.
- **Familievoldskoordinator i Mosjøen politidistrikt**. Har et koordinerende distriktsansvar for politiets samlede innsats for å forebygge og redusere vold i nære relasjoner, omsorgssvikt eller kjønnslemlestelse.
- **RKK- Rådgivningskontoret for kriminalitetsofre** i Salten, med kontorsted Bodø. Dette er underlagt Justisdepartementet, som har hovedkontoret for voldsoffererstatning i Vardø. Det kan gis hjelp til erstatning, rådgivning og veiledning til den som har blitt skadet som følge av forsettlig legemsskade eller annen straffbar handling. Dette må inneha preg av vold, straffbar handling som har preg av vold, trakassering eller psykisk og fysisk tvang. I tillegg finnes støttetelefonen for voldsutsatte. Kontoret bistår også med vitnestøtte, samt hjelp og støtte til fornærmede i rettsaker.

3.5 Oppfølging av voldsutøver og pårørende

Når det avdekkes vold og/eller seksuelle overgrep bør det også rettes oppmerksomhet mot voldsutøver/forgriper og dennes evt. familie. I et lite og tett samfunn som Vega er det ekstra viktig å være oppmerksom på de konsekvenser dette medfører også for de nærmeste rundt voldsutøver, de er også "ofre" for dennes gjerninger og blir ofte glemt i det hele. Det er mye skam og skyld som påføres ikke bare den voldsutsatte og familie, men også de nærmeste rundt voldsutøver. Her er det spesielt viktig å ha fokus på eventuelle barn som bør inkluderes i oppfølgingen som potensielt utsatte selv. Samtidig som det er viktig å være tydelig på at selve voldshandlingen er uakseptabel, er det viktig å se, lytte og støtte voldsutøver. Denne og pårørende må inkluderes, og ikke "fryses ut" eller støtes ut av fellesskapet. Utfrysning vil ikke endre på de dypere liggende problemer hos voldsutøver som må tas tak i.

Lokale samarbeidsinstanser:

- Vega legekantor
- Helsesøster i Vega kommune
- Psykiatritjenesten i Vega kommune/psykiatrisk sykepleier
- Politikontakten
- Sokneprest i Vega
- Flyktningetjenesten

Tjenester på Helgeland og i Nordland:

- Hjelpetilbud for voldsutøvere - barn og voksne v/**Familievernkontoret** i Mosjøen (avdeling i Brønnøysund)
- **Sinnemestringsprogrammet** v/Familievernkontoret
- Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (**BUP**) Helgelandssykehuset Brønnøysund
- Voksenpsykiatrisk poliklinikk (**VOP**) Helgelandssykehuset Brønnøysund
- Akutt ambulant team (**AAT**) Helgelandssykehuset Mo i Rana
- **Familievoldskoordinator i Mosjøen politidistrikt**. Har et koordinerende distriktansvar for politiets samlede innsats for å forebygge og redusere vold i nære relasjoner, omsorgssvikt eller kjønnslemlestelse. Teamet gir råd og veiledning i saker der barn forgriper seg seksuelt mot andre barn.
- Alternativ til vold (**ATV**).

4 TILTAK

Blant de tiltakene Vega kommune har igangsatt, er å gi årlig driftsstøtte til SMISO Nordland (Senter mot incest og seksuelle overgrep) på 4 kroner per innbygger. Som gjenytelse vil SMISO Nordland bistå kommunens ansatte og innbyggere.

I januar 2017 samarbeidet skolen og kirken for å bevisstgjøre skolens elever. Ungdomsskoletrinnet fikk oppleve en kunstinstallasjon i Vega kirke med temaet «Seksuelle overgrep mot barn». Elevene deltok også på kunstverksted hvor de fikk jobbe kreativt med temaet og sette ord på sine egne følelser. Elevenes arbeider ble overlevert til Vega kommune ved ordfører André Møller. Kunstinstallasjonen var i regi av billedkunstner og erfaringsformidler Vibeke Steinholm, og et samarbeid mellom skolen, Den kulturelle skolesekken og Vega menighet. Det er ønskelig å fortsette å bruke kunst og kreativitet som et fast tiltak.

Vega barne- og ungdomsskole har utarbeidet en egen plan mot seksuelle overgrep og vold. I planen heter det: «For å forebygge seksuelle overgrep og vold, er det viktig at elevene blir kjent med ulike former for overgrep og lærer seg grensesetting overfor egen og andres kropp. Temaet skal være gjennomgående på alle trinn og uavhengig av hvilken lærer de måtte ha. Personalet må ha kompetanse på dette feltet og ha fokus på å lytte og se for å avdekke mistanker om at barn blir utsatt for overgrep».

Brønnøy kommune har et interkommunalt konsultasjonsteam som er tverrfaglig og tverretatlig sammensatt. Det er et lavterskeltilbud for fagfolk på Sør-Helgeland som også tar i mot bekymringer for vold og overgrep mot barn av privatpersoner. Intensjonen er forebygging og reduksjon av skadevirkninger.

Fylkesmannen i Nordland jobber med å få iverksatt barnevernsvakt for alle kommuner i Nordland innen 2019. Barnevernsvakten sin oppgave skal være å rykke ut til barn og familier i krise utenom kontortiden og sørge for at barn får blir ivaretatt på en god måte også på kveld, helg og helligdager.

Skjema – tiltaksoversikt**Kompetanseutvikling**

Tiltak	Ansvarlige og igangsettere	Samarbeidspartnere	Tidsbruk
Kurs og fagdager	Ledere hver etat	LMSO, SMISO, RVTS, Statens barnehus, aktuelle foredragsholdere, Politiet, Alternativ Til Vold (ATV), barnevernstjenesten	Årlig
Kommunens nettside Informasjon, handlingsplan, telefonnummer, linker	Helsesykepleier		
Litteratur tilpasset barn	Ledere skole og barnehage	Bibliotekar	Årlig
Skolepersonell: Tema på planleggingsdager, personal- og utviklingsmøter	Leder skole	Helsesykepleier SMISO	Årlig

Forebyggende tiltak

Tiltak	Ansvarlige og igangsettere	Samarbeidspartnere	Tidsbruk
Kreative og kunstneriske prosjekt	Ledere barnehage, skole, helse	Sør-Helgeland prosti og LMSO	Årlig
Utarbeiding av handlingsplan	Leder barnehage	Foreldreutvalget og helsesykepleier	2019
Oppfølging av skolens plan mot vold og seksuelle overgrep	Leder skole	Helsesykepleier, erfaringskonsulenter, psykiatrisk sykepleier, Redd Barna	Årlig
Kurs i vold- og overgrepshåndtering	Kommuneoverlege	Legekantor/legevakt	

Avdekking

Tiltak	Ansvarlige og igangsettere	Samarbeidspartnere	Tidsbruk
Samtaler med elever i skolen om overgrep	Helsetjenesten	Helsestasjonslege, barnevernstjenesten, politiet, statens barnehus	Fortløpende
Opplæringsprogrammet «Tidlig Inn» for bedre tverrfaglig innsats	Helsesykepleier	KoRus Nord (Kompetansesenter mot rus)	2019 til 2021

Oppfølging, bistand og behandling

Tiltak	Ansvarlige og igangsettere	Samarbeidspartnere	Tidsbruk
Samtaler og behandling	Helsetjenesten	BUP, barnevernstjenesten, politiet, statens barnehus	Fortløpende
Etter anmeldelse	Politiet	Konsultasjonsteamet hos statens barnehus	Fortløpende

5 KILDER

Regjeringen - Handlingsplan om vold i nære relasjoner 2004-2007
 Justis- og beredskapsdepartementet - Et liv uten vold (2014)
 Justis- og beredskapsdepartementet - Meld. St. 15 - Det handler om å leve (2012-2013)
 Røyken kommune - Vold i nære relasjoner (2015)
 Steinkjer kommune - Vold i nære relasjoner (2016)
 Trondheim kommune - Handlingsplan mot seksuelle overgrep overfor barn og unge (2013)
 Trondheim kommune - Mal for tiltaksskjema
 Statens barnehus – anbefaling for fagpersoner
 TRU - Tverrfaglig handling for risikoutsatte barn - Barneverntjenesten Sør-Helgeland (2013)
 Brønnøy kommune - Infoskriv «Konsultasjonsteam om vold og overgrep»
 Drammen kommune- Veileder ved arbeid mot vold i nære relasjoner (2008)
 Per Isdal - Meningen med volden (2000)
 Inga Marte Thorkildsen - Du tror det ikke før du ser det (2015)
 Siri Søfteland - Seksuelle overgrep. Fra privat avmakt til tverrfaglig handlekraft (2005)
 NKVTS - Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress
 RVTS - Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging
 SMISO - Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep
 LMSO - Landsforeningen mot seksuelle overgrep
 Illustrasjon - Svein Nyhus - Sinna Mann
 Illustrasjon - Svein Nyhus - Håret til mamma
 Illustrasjon - Lovbok - Inga H. Sætre

6 TELEFONNUMMER

Under finner du en liste over nyttige lokale, regionale og nasjonale telefonnummer

Alarmtelefonen for barn og unge	116 111	
SMISO Nordland - Mosjøen	75 17 30 50	Man-ons kl 10.00 til 15.00
SMISO Nordland - Mosjøen	46 93 67 60	Man-ons kl 10.00 til 15.00
Incestsenteret i Vestfold (Utenom SMISO sin kontortid)	800 57 000	Gratis og døgnåpen landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrukte og deres pårørende
Sør-Helgeland krisesenter	75 02 17 11	Døgnåpen vakttelefon
Politiet	02800	Varsling, spørsmål, annet. Døgnåpent.
Politiet	112	Kun ved nødstilfeller og øyeblikkelig hjelp.
Barnevernstjenesten Sør-Helgeland	95 85 46 70	Vakttelefon. Hverdager.
Barnevernstjenesten Sør-Helgeland	90 80 72 10	Akuttberedskapstelefon
Statens barnehus, Bodø	48 88 74 64	Hverdager